

Αχιλλέας Παπαθανασίου

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ ΤΙΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ:

Γ. Η παιδεία και η αναζήτηση της αλήθειας - η ανθρώπινη φύση και το χρέος του φιλοσόφου
Δ. Ο άνθρωπος ανάμεσα στους ανθρώπους - η ηθική αρετή

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Σύμφωνα
με την ύλη
και τις οδηγίες
του Υπουργείου
για το Νέο Σύστημα
των Πανελλαδικών
Εξετάσεων

ΝΕΑ
ΕΚΔΟΣΗ

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προλογικό σημείωμα	7

3η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Η παιδεία και η αναζήτηση της αλήθειας Η ανθρώπινη φύση και το χρέος του φιλοσόφου

■ Εισαγωγή	11
■ 8η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΠΛΑΤΩΝ, <i>Πολιτεία</i> , 514a-515c Η αλληγορία του σπηλαίου: οι δεσμώτες	14
■ 9η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΠΛΑΤΩΝ, <i>Πολιτεία</i> , 518b-519a Η αλληγορία του σπηλαίου: η παιδεία	60
■ 10η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΠΛΑΤΩΝ, <i>Πολιτεία</i> , 519b-520a Η αλληγορία του σπηλαίου: οι φιλόσοφοι	92
■ 11η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, <i>Πολιτικά</i> , Θ 1.3-2.1, 1337a33-b11 Ο χαρακτήρας και οι στόχοι της παιδείας	146

4η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Ο άνθρωπος ανάμεσα στους ανθρώπους – Η ηθική αρετή

■ Εισαγωγή	191
■ 12η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, <i>Ηθικά Νικομάχεια</i> , Β1, 1-4, 1103a14-b2 Η ηθική αρετή	194
■ 13η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, <i>Ηθικά Νικομάχεια</i> , Β1, 5-8, 1103b2-25 Η ηθική αρετή και η ηθική πράξη	246
■ 14η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, <i>Ηθικά Νικομάχεια</i> , Β6, 4-8, 1106a26-b7 Ηθική αρετή και μεσότητα	292
■ 15η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, <i>Ηθικά Νικομάχεια</i> , Β6, 10-13, 16, 1106b18-28, 1106b36-1107a6 Ορισμός της αρετής	328

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

375

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

- Στις συμπληρωματικές ασκήσεις 411
- Στις ερωτήσεις των πρόσθετων παράλληλων κειμένων 425
- Στα κριτήρια αξιολόγησης 432

ΚΕΙΜΕΝΟ

■ Το θέμα της αλληγορίας: η φύση της παιδείας και της απαιδευσίας. Η απεικόνιση του σπηλαιού:

■ Οι δεσμώτες.

■ Η τεχνητή φωτιά.

■ Ο δρόμος στο επάνω μέρος. Το μικρό τείχος.

■ Οι «φέροντες» άνθρωποι στον δρόμο.

■ Παραλληλισμός του κόσμου των δεσμοτών με τον κόσμο της πολιτικής κοινωνίας.

■ Το «ορατό» μέρος των δεσμοτών. Οι σκιές.

■ Η πίστη των δεσμοτών σε ό,τι βλέπουν.

■ Οι ήχοι του σπηλαιού. Η πίστη των δεσμοτών σε αυτούς.

■ Η πίστη των δεσμοτών στην αλήθεια του κόσμου του σπηλαιού.

Μετά ταῦτα δὴ, εἶπον, ἀπέικασον τοιοῦτῳ πάθει τὴν ἡμετέραν φύσιν παιδείας τε περὶ καὶ ἀπαιδευσίας. Ἴδὲ γὰρ ἀνθρώπους οἷον ἐν καταγείῳ οἰκῆσει σπηλαιώδει, ἀναπεταμένην πρὸς τὸ φῶς τὴν εἴσοδον ἔχουσῃ μακρὰν παρὰ πᾶν τὸ σπήλαιον, ἐν ταύτῃ ἐκ παίδων ὄντας ἐν δεσμοῖς καὶ τὰ σκέλη καὶ τοὺς αὐχένας, ὥστε μένειν τε αὐτοὺς εἰς τε τὸ πρόσθεν μόνον ὄρᾶν, κύκλῳ δὲ τὰς κεφαλὰς ὑπὸ τοῦ δεσμοῦ ἀδυνάτους περιάγειν, φῶς δὲ αὐτοῖς πυρὸς ἄνωθεν καὶ πόρρωθεν καόμενον ὄπισθεν αὐτῶν, μεταξὺ δὲ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν δεσμοτῶν ἐπάνω ὁδόν, παρ' ἧν ἰδὲ τειχίον παρῳκοδομημένον, ὥσπερ τοῖς θαυματοποιοῖς πρὸ τῶν ἀνθρώπων πρόκειται τὰ παραφράγματα, ὑπὲρ ὧν τὰ θαύματα δεικνύσασιν.

Ἵορῶ, ἔφη.

Ἵορα τοίνυν παρὰ τοῦτο τὸ τειχίον φέροντας ἀνθρώπους σκεύη τε παντοδαπὰ ὑπερέχοντα τοῦ τειχίου καὶ ἀνδριάντας καὶ ἄλλα ζῶα λίθινά τε καὶ ξύλινα καὶ παντοῖα εἰργασμένα, οἷον εἰκὸς τοὺς μὲν φθεγγομένους, τοὺς δὲ σιγῶντας τῶν παραφερόντων.

Ἵατοπον, ἔφη, ἡέγεις εἰκόνα καὶ δεσμώτας ἀτόπους.

Ἵομοίους ἡμῖν, ἦν δ' ἐγώ· τοὺς γὰρ τοιοῦτους πρῶτον μὲν ἑαυτῶν τε καὶ ἀλλήλων οἶε ἂν τι ἑωρακέναί ἄλληλο πλὴν τὰς σκιὰς τὰς ὑπὸ τοῦ πυρὸς εἰς τὸ καταντικρὺ αὐτῶν τοῦ σπηλαιού προσηπιτούσας;

Πῶς γάρ, ἔφη, εἰ ἀκινήτους γε τὰς κεφαλὰς ἔχειν ἠναγκασμένοι εἶεν διὰ βίου;

Τί δὲ τῶν παραφερομένων; οὐ ταυτὸν τοῦτο;

Τί μήν;

Εἰ οὖν διαηέγεσθαι οἷοί τ' εἶεν πρὸς ἀλλήλους, οὐ ταῦτα ἡγῆ ἂν τὰ ὄντα αὐτοὺς νομίζειν ἄπερ ὄρῶεν;

Ἵνάγκη.

Τί δ' εἰ καὶ ἡχώ τὸ δεσμοτῆριον ἐκ τοῦ καταντικρὺ ἔχοι; ὅποτε τις τῶν παριόντων φθέγγεσθαι, οἶε ἂν ἄλλο τι αὐτοὺς ἡγεῖσθαι τὸ φθεγγόμενον ἢ τὴν παριοῦσαν σκιάν;

Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη.

Παντάπασι δὴ, ἦν δ' ἐγώ, οἱ τοιοῦτοι οὐκ ἂν ἄλλο τι νομίζοιεν τὸ ἀληθὲς ἢ τὰς τῶν σκευαστῶν σκιὰς.

Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη.

Η αλληγορία του σπηλαιίου: οι δεσμώτες

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Υστερα λοιπόν από αυτά, είπα, παρομοίασε την ανθρώπινη ύπαρξή μας σχετικά με την παιδεία και την απαιδευσία με την ακόλουθη εικόνα: φαντάσου δηλαδή ανθρώπους, σαν σε μια υπόγεια κατοικία όμοια με σπηλιά, με την είσοδό της μακριά, ανοιγμένη ψηλά προς το φως σε όλο το μήκος της σπηλιάς – μέσα σ' αυτή να βρίσκονται από παιδιά μέσα σε δεσμά και στα πόδια και στους αυχένες, ώστε να μένουν στην ίδια θέση και να βλέπουν μόνο μπροστά τους, χωρίς να έχουν τη δυνατότητα να στρέφουν γύρω το κεφάλι τους εξαιτίας των δεσμών· και από πάνω τους και από πίσω τους, να τους έρχεται από μεγάλη απόσταση φως από αναμμένη φωτιά και ανάμεσα στη φωτιά και στους δεσμώτες, επάνω (φαντάσου) να υπάρχει ένας δρόμος, κοντά στον οποίο και παράλληλα (φαντάσου) να έχει χτιστεί ένας μικρός τοίχος, όπως ακριβώς είναι σημένα από τους ταχυδακτυλουργούς μπροστά στο κοινό τα παραπετάσματα, πάνω από τα οποία δείχνουν τα θαυματοουργά τεχνάσματά τους.

Τα φαντάζομαι, είπε.

Φαντάσου λοιπόν κοντά σ' αυτόν τον μικρό τοίχο ανθρώπους να κουβαλάνε κάθε λογής αντικείμενα και ομοιώματα ανθρώπων και ζώων, που εξέχουν πάνω από τον μικρό τοίχο, κατασκευασμένα από πέτρα και από ξύλο και από κάθε λογής άλλα υλικά και άλλοι από αυτούς που τα κουβαλάνε, όπως είναι φυσικό, να μιλάνε και άλλοι να μένουν σιωπηλοί.

Αιηλόκοτη, είπε, είναι η εικόνα για την οποία κάνεις λόγο και αιηλόκοτοι οι δεσμώτες.

Όμοιοι μ' εμάς, είπα εγώ· γιατί πρώτα πρώτα μήπως φαντάζεσαι ότι οι τέτοιου είδους δεσμώτες έχουν δει κάτι άλλο από τον εαυτό τους και τους διπλανούς τους εκτός από τις σκιές που πέφτουν από το φως της φωτιάς στο αντικρινό τους μέρος στον τοίχο της σπηλιάς;

Μα πώς θα ήταν δυνατόν να δουν, είπε, εφόσον βέβαια σε όλη τους τη ζωή είναι αναγκασμένοι να έχουν τα κεφάλια τους ακίνητα;

Και τι γίνεται με τα πράγματα που περνούν μπροστά από το τειχάκι; Δε συμβαίνει αυτό το ίδιο;

Τι άλλο βέβαια;

Αν, λοιπόν, είχαν τη δυνατότητα να συνομιλούν μεταξύ τους, δε νομίζεις ότι θα πίστευαν πως αυτά βέβαια που έβλεπαν είναι ακριβώς η πραγματικότητα;

Κατ' ανάγκην (είπε).

Και τι (θα συνέβαινε), αν στο δεσμωτήριο ερχόταν και αντίπαλος από τον αντικρινό τοίχο; Κάθε φορά που κάποιος από όσους πενούσαν πίσω τους μιλούσε, φαντάζεσαι ότι οι δεσμώτες θα πίστευαν ότι αυτός που μιλά είναι κάτι διαφορετικό εκτός από τη σκιά που περνά από μπροστά τους;

Μα τον Δία, είπε, σε καμιά περίπτωση.

Οπωσδήποτε λοιπόν, είπα εγώ, οι τέτοιου είδους άνθρωποι δε θα πίστευαν τίποτε άλλο για αληθινό εκτός από τις σκιές των κατασκευασμάτων.

Είναι εντελώς αναπόφευκτο, είπε.

■ ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

(Ετυμολογία, ομόρριζα, συνώνυμα, αντώνυμα)

εἶπον: **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:** από θέμα λέγ-, Φερε-, έρε-, Φρε-> ρε-> ρη-, Φερ-, Φεπ-> εἶπ-. **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** λέξη, λέξημα, λεξικό, διαλογικός, δυσληξία, ιδεολόγημα, λογάριθμος, λογικός, λόγος, πολυλόγος, φιλόλογος, ρήμα, ρήση, ρητό, ρήτορας, ρήτρα, απόρρητος, άρρητος, έπος, επικός, επύλλιο, καλλιπέπεια, καλλιπεπής. **ΣΥΝΩΝΥΜΑ:** άγορεύω, δημηγορώ, διηγοῦμαι, λαλῶ, φάσκω, φημί. **ΑΝΤΩΝΥΜΑ:** σιωπῶ.

ἀπέκασον, εἰκός, εἰκόνα: **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:** από ρήμα εἶκω (= μοιάζω, φαίνομαι). **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** εικόνα, εικονικός, επιείκεια, επιεικής, εικασία, εικαστικός. **ΣΥΝΩΝΥΜΑ:** ὁμοιωῶ, παραβάλλω, παρατίθημι.

πάθει < πάσχω: **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:** από το θέμα παθ- (πρβ. ἔ-παθ-ον)· πάσχω < θέμα πενθ-, με μετάπτωση > παθ- + πρόσφυμα σκ + κατάληξη -ω > πάθ-σκ-ω > πάσχω > πάσχω. **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** πάσχω, παθαίνω, παθιάζω, πάθηση, παθητικός, πενθῶ, ένθιμος, παθογόνος, παθολόγος, παθολογικός, απαθής, ασυμπαθής, αντιπαθῶ, αντιπάθεια, εμπαθής, ευπαθής, περιπαθής, προσπαθῶ, συμπαθῶ, συμπαθητικός, συμπάσχω, αδενοπάθεια, εγωπάθεια, ηδυπάθεια, ηττοπαθής, καρδιοπαθής, μετριοπαθής, μυστικοπαθής, ομοιοπαθής, πολυπαθής, σεισμοπαθής, τηλεπάθεια, ψυχοπαθής, ωραιοπαθής.

φύσιν (φύσις): **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** φύση, φυσικός, φυτό, φύτρα, φυτικός, φυσιοδίφης, φυσιολάτρης, φυσιογνωμία, έμφυτος, σύμφυτος, υπερφυσικός.

παιδείας, ἀπαιδευσίας, παιδῶν < παῖς (παιδ-ός): **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** παιδί, παιδικός, παιδεύω, παιδαριζώ, παίζω, παιχνίδι, παίκτης, παιδαγωγός, παιδαγωγική, (δια)παιδαγωγήση, διαπαιδαγωγώ, παιδίατρος, παιδομάζωμα, παιδότοπος, απαίδευτος, εκπαιδεύω, εκπαιδευτήριο, εκπαιδευτικός, συμπαιγνία, συμπαίκτης, αθλοπαιδιά.

ιδέ, ὄραῖν, ὄραῶ, ὄρα, ἔωρακέναι, ὄραῶν < ὄραω -ῶ: **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:** από θέμα Φορά- > ὄρά-, ὄπ-, Φιδ- > ἔ- Φιδ- ον > εἶδον. **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** ὄραμα, ὄραση, ορατός, αόρατος, αδιόρατος, διορατικός, ενόραση, θεόρατος, πανόραμα, θυρωρός, τηλεόραση, παρόραμα, οπή, οπτικός, ὄψη, παρωπίδα, προσωπίδα, κάτοπτρο, αντικατοπτρισμός, εποπτικός, μέτωπο, πρόσωπο, προσωπικός, συνοπτικός, ιδέα, ιδεατός, ιδεολόγος, αντίδεος, ιδανικός, είδος, είδηση, είδήμων. **ΣΥΝΩΝΥΜΑ:** βλέπω, θεῶμαι.

ἀνθρώπους, ἄνθρωπος < ἀνήρ, ἀνδρ-ός + ὤψ, ὥπος: (= ὄψη) ή κατ' ἄλλους ἄνω + θρώσκω (αβάσιμη επισημονικώς αυτή η ετυμολογία κατά το λεξικό Μπαμπινιώτη). **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** ανθρώπινος, ανθρωπιστής, ανθρωπισμός, συνάνθρωπος, αντρείσσύνη, ανδριάντας, ανδραγάθημα, ανδραγαθία, ανδράποδο, εξανδραποδισμός, ανδρείκελο, ανδροπρεπής, άντρας, αντρόγυνο.

καταγείω < κατά + γῆ: **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:** πιθανόν από την ομηρική λέξη αἶα. **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** γήπεδο, γηγενής, γήινος, γεωλόγος, γεωγράφος, γεωμέτρης, γεωπόνος, γεωργός, υπόγειος, υπέργειος, μεσόγειος.

οἰκῆσαι < οἶκος, παρῶκοδομημένον < παρὰ + οἰκοδομέω (< οἶκος + δέμω): **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** οἶκημα, οἶκηση, οἰκία, οἰκισμός, ιδιοκατοίκηση, διοίκηση, συγκατοίκηση, μετοίκηση, κατοικία, μονοκατοικία, πολυκατοικία, συνοικία, αποικία, παροικία, ένοικος, περίοικος, κάτοικος, συγκάτοικος, μέτοικος, οικιστικός, αποικισμός, αποικιστικός, οικοδεσπότης, οικογένεια, οικότροφος, οικόπεδο, οικοσκευή, οικόσημο, οικονομία, οικόσιτος, οικουμένη, οικόλογια, οικόδoμος, συνοικέσιο.

σπηλαιῶδει, σπηλαιον < σπέος + -ῶδης (< ὄζω = μυρίζω): **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** σπηλιά, σπηλαιός, σπηλαιόβιος, σπηλαιολόγος, σπηλαιολογία, σπηλαιώτης, σπηλαιώση, σπηλαιοδίαιτος.

ἀναπεπταμέννν < ἀνά + πετάννυμαι: **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:** από ρίζα πετ- > πετα- και με συγκοπή πτα-, θέμα πετάσ- + -νυ- (πρόσφυμα) + -μι > πετάννυμι. **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** πέταλο, παραπέτασμα, καταπέτασμα, πτηνό, πτήση, πτητικός, φτερό, πτέρυγα, πτερύγιο.

φῶς < φάος (πιθανόν στην ίδια ετυμολογική οικογένεια με τα φημί, φαίνω): **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** φωτεινός, πάμφωτος, φωτογενής, φωτογένεια, φωτόληση, φώσφορος, ξέφωτο, φωστήρας, φωτιά, φώτιση, φωταψία, φωτοβολίδα, φωτογραφία, φωτογράφος.

ἔχουση, ὑπερέχοντα, ἔχειν, ἔχω < ἔχω: **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** ἐκέφρων, ἐκέμυθος, ἐκεμύθεια, ἐκέγγυο, ἔξη, ἐξής, καχεξία, εὐεξία, ἀνακωχή, ἀποχή, δικαιοῦχος, διπλωματοῦχος, ἐνοχος, ἐξοχή, ἐποχή, ἐσοχή, ννίοχος, κατοχή, κατοχικός, κληρούχος, κληρουχία, μέτοχος, οχυρός, παροχή, πάροχος, συνοχή, κακεκτικός, καχεξία, μειονεξία, περιεκτικός, περιοχή, πλεονεξία, προνομιοῦχος, ραβδόουχος, σκηπτοῦχος, συνταξιοῦχος, σχεδόν, σχέση, σχετικός, ἄσχετος, σχῆμα, σχολεῖο.

πᾶν (πᾶς): **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** πάντα, παντού, παντοτινός, πασιφανής, πασίγνωστος, πάνοπλος, παντογνώστης, παντοκράτορας.

δεσμοῖς, δεσμωτῶν, δεσμωτήριον < δέω, δῶ: **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** δέμα, δεμάτι, δέσμη, δεσμός, δεσμώτης, δεσμωτήριο, δέσιμο, ἄδετος, διάδημα, υπόδημα, σύνδεσμος, ἀλληλένδετος, δεσπότης, δούλος.

ὄντας (εἰμί): **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** εσθλός, ἔτυμον, ὄντως, ὄντοτητα, οὐσία, ἐξουσιαστικός, ετυμολογία, ὄντολογία, ὄντολογικός, οὐσιαστικός, οὐσιώδης, παρόν, παροντικός, παρουσία, παρουσιαστικό.

σκέλη (σκέλος): **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** ἰσοσκελής, ἀνισοσκελής, σκελετά, σκελεταλία.

μένειν (μένω): **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:** θ. μεν- και με μετάπτωση μον-. ΜΕΛ: μενε- + κατάληξη -σω > μενέ-ω > μενῶ. ΑΟΡ: ἐ- + θέμα μεν- + -σα > ἔ-μεν-να > ἔμεινα (το -σ- ἀφομοιώνεται σε -ν->, τα δύο -ν- ἀπλοποιούνται σε ἓνα και ἀντεκτείνεται το -ε- σε -ει-). **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** μονή, μόνιμος, μονιμότητα, μόνος, μοναχός, μοναξιά, μοναστήρι, ἀνυπόμονος, διαμονή, διαμονητήριο, ἔμμονος, ἐμμονή, ἀναμονή, ἐπίμονος, υπομονή.

κύκλῳ (κύκλος): **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** κύκλιος, κυκλικός, Κυκλάδες, κυκλάμινο, κυκλοειδής, κυκλοθυμικός, κύκλιτρο, κυκλοφορία, κύκλωμα, κυκλώνας, Κύκλωπας.

ἀδυνάτους < ἄ- (στερητ.) + δύναμαι: **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:** σκοτεινής ετυμολογίας, ἀπό θέματα: δύνα- και δυνασ-. **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** δύναμη, δυνατότητα, δυνατός, δυναμικότητα, δυναμικός, δυναστεύω, δυνάστης, δυνητικός, δυναμογράφος, δυναμόμετρο, ἀδυναμία, ἀδυνατώ, ἀδυνατιζώ, (ἀπο)δυναμώνω, ἐνδυναμώνω, καταδυναστεύω, υπερδύναμη, αὐτοδύναμος, ἰσοδύναμος, χεροδύναμος. **ΣΥΝΩΝΥΜΑ:** ἀσθενής, ἀνίκανος. **ΑΝΤΩΝΥΜΑ:** δυνατός, ἰκανός, σθεναρός.

περιάγειν (περὶ + ἄγω): **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** ἀγέλη, ἄγημα, ἀγρός, ἀγρότης, ἀγωγή, ἀγωγός, ἀγωγή, ἀγωγί, ἀγωγιάτης, ἀγωγήμος, ἀγώνας, ἀγωνία, ἀγωνιστικός, ἄμαξα, ἀναγωγή, ἀνάγωγος, ἄγιος, ἀξία, ἀξιόμαχος, ἀξίονας, ἀξονικός, ἀπαγωγή, ἀρχηγός, διαγωγή, εἰσαγωγέας, εἰσαγωγή, ἐξαγωγέας, ἐξαγωγή, ἐπαγωγή, ἐπαγωγικός, ἐπίσакτος, εὐἀγωγος, καταγωγή, καταγωγή, κυνηγός, λοχαγός, νηπιαγωγός, ξενάγηση, ξεναγός, ὀδηγός, παιδαγωγός, παραγωγή, παραγωγός, παράγωγος, παρθεναγωγείο, προαγωγή, προακτέος, προσαγωγή, στρατηγός, συναγωγή, συναξάρι, σύναξη, ὑδραγωγείο, χορηγία, χορηγός.

πυρός (πῦρ): **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** πυρήνας, πυρετός, πύρινος, πύρωμα, πύραυλος, πυρκαγιά, πυροσβέστης, πυρίτιδα, πυρίκαυστος, πυρίμαχος.

ἄνωθεν < ἄνω + -θεν: **ΑΝΤΩΝΥΜΟ:** κάτωθεν.

πόρρωθεν < πόρρω + -θεν: **ΑΝΤΩΝΥΜΟ:** ἐγγύς, πλησίον.

καόμενον < κάω/καίω: **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:** ἀπό ρίζα κάF- + -ω > κάFω > κάω και κάF- + -j-ω > κάjFω > καίω (ἐπένηση του j και ἀποβολή του F). **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** ἐγκαυμα, καύση, ἀκαυτος, καυτός, καυτερός, καυτηριασμός, πυρκαγιά, καυστήρας, διακαής, καύσωνας.

ὄπισθεν < ὀπίσω + -θεν: **ΑΝΤΩΝΥΜΟ:** ἔμπροσθεν.

ὁδόν (δόδος): **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** ὀδηγός, ὀδοιπόρος, οδεύω, μέθοδος, πάροδος, εἰσοδος, δίοδος, διέξοδος, ἐφοδος, οδόσημο, οδοστρωτήρας, οδόστρωμα, οδόφραγμα.

τειχίον < τείχος: **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** τείχιση, τείχισμα, τειχιστής, τειχομαχία, τειχοδομία, τοίχος, τοιχοποιία, τοίχωμα.

θαυματοποιός (θαῦμα + ποιῶ), θαύματα: **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:** ἀπὸ το ουσιαστικὸ τὸ θαῦμα (= παράξενο θέαμα). **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** θαυμαστός, ἀξιοθαύμαστος, θαυμασμός, θαυμαστής, θαυμάστρια, θαυμάσιος, θαυμαστικὸ, θαυματοποιός, θαυματουργός, θάμα.

πρόκειται < πρόδ + κείμαι: **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:** ρίζα κει- και με μετάπτωση κοι-, κω- και κυ-. **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** κείμενο, κειμενικός, κειμήλιο, κείτομαι, κοίτη, κοιτίδα, κοίτασμα, κοιτώνας, κώμη, κωμολογία, κωμικός, κώμα, κωματώδης, Κύμη, ἀντίκειμαι, ἀντικείμενο, ἀντικειμενικός, ἀντικειμενικότητα, διάκειμαι, ἔγκειται, ἐπείκειται, κατάκοιτος, παρακείμενος, πρόκειται, πρόσκειμαι, υποκείμενο, υποκειμενικός, υποκειμενικότητα.

παραφράγματα (παράφραγμα < παρὰ + φράσσω): **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:** ἀπὸ θέμα φαρκ-/φαργ- > φραγ- (με μετάθεση), θέμα φράγ- + -j-ω > φράπτω, ἀγνωστος ἐτυμολογίας. **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** φράγμα, φραγή, φράχτης, ἀφρακτος, ἀπόφραξη, ἐμφραγμα, φραγμός, διάφραγμα.

δεικνύσσι (δείκνυμι): **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:** ἀπὸ θέμα δείκ- + -νυ- (πρόσφυμα) + -μι > δείκνυμι, δεικ- + -νύ- +ω > δεικνύω. **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** δείγμα, δείξη, δείκτης, ἀναπόδεικτος, ἀποδεικτικός, ἀπόδειξη, δειγματοληψία, δειγματολόγιο, δεικτικός, ἐνδεικτικός, ἐνδειξη, ἐπιδεικτικός, ἐπίδειξη, παράδειγμα, παραδειγματικός, παραδειγματισμός, ὑπόδειγμα, ὑποδειγματικός, ὑπόδειξη. **ΣΥΝΩΝΥΜΑ:** φαίνω, δηλῶ, ἐμφαίνω, μνύω, σημαίνω. **ΑΝΤΩΝΥΜΑ:** κρύπτω.

ἔφη (φημί) (θ. φη-, φᾶ-, φᾷ- και με ετεροίωση φω-): **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** φήμη, προφήτης, προφητεία, φάτος, ἀφάτος, διαφήμιση, (πιθανόν και) φωνή.

φέροντας, παραφερόντων, παραφερομένων (φέρω): **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:** οἱ τύποι τοῦ ρήματος σχηματίζονται ἀπὸ τρία θέματα: 1. ἀπὸ θέμα φερ-: ΕΝΣ: φέρ-ω. 2. ἀπὸ θέμα ἐνεκ-/ἐνεγκ-/ἐνοκ, ΑΟΡ: ἤνεγκα, ἤνεγκον, ἤνεγκάμην, ἠνέχθην, ΠΡΚ: ἐν-ἐνοκ-α > ἐνήνο-χα, ἐν-ἐνεκ-μαι > ἐνήνεγμα. 3. ἀπὸ θέμα οι-: ΜΕΛ: οἶ-σω, οἶ-σομαι, οι-σθήσομαι. **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** φόρος, φορεῖο, φέρετρο, φερέγγυος, φερτός, φορὰ, φορέας, φόρεμα, φάρετρα, φερνή, φόρτος, φορτίο, εὐφορία, φερέφωνο, δορυφόρος, ἀμφορέας, ἀσθενοφόρο, αὐτόφωρος, διάφορος, κατάφωρος, μαρσιποφόρο, μεταφορέας, μεταφορικός, παράφορος, πολύφενος, φωριαμός, διπνεκής, βελιπνεκός, διένεξη, οἰσοφάγος.

σκεύη, σκευαστῶν (σκεῦος): **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** σκευή, σκεύασμα, συσκευασία, συσκευαστής, παρασκευή, παρασκευαστής, κατασκευάσμα, διασκευή, σκευοφυλάκιο.

ζῶα (ζῶον < ζῆω, ζῶ): **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** ζῶή, ζωηρός, ζωτικός, ζωύφιο, ζῶδιο, ζωντανός, ζωντάνια, ζήση, ζήσιμο, ζήτω, ζῶδης.

εἰργασμένα < ἐργάζομαι: **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:** ἀπὸ το ουσιαστικὸ ἔργον (< *Ἔργον), ἀρχικὸ θέμα *Ἐργ-· ἐργάδ-ιομαι > ἐργάζομαι. **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** ἐργασία, ἐργάτης, ἐργατικότητα, ἐργαστήρι, ἐργαλεῖο, ἀργία, ἀέργος, ἀκατέργαστος, ἀνεργία, ἀπεργία, ἐνέργεια, ἐνεργῶ, ἐπενεργῶ, ὀργανισμός, ἀριστοῦργημα, αὐτενέργεια, αὐτοῦργός, γεωργός, καινούριος, κακούργος, λειτούργημα, συνεργεῖο, σύνεργο, ταχυδακτυλοῦργός.

φθεγγομένους, φθέγγαιτο, φθεγγόμενον (φθέγγομαι): **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:** ἀπὸ θέμα φθέγγ- + -j-ομαι > φθέγγομαι, ἀγνωστος ἐτυμολογίας. **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** φθέγμα, ἀπόφθεγμα, ἀποφθεγματικός, φθόγγος, δίφθογγος, φθεγγτός, ἀφθεγγτός. **ΣΥΝΩΝΥΜΑ:** ἀλλοτρίω, βοῶ, κράζω, λαλῶ, λέγω, φάσκω, φημί, φράζω, φωνῶ. **ΑΝΤΩΝΥΜΑ:** σιγῶ, σιωπῶ.

σιγῶντας (σιγάω -ῶ): **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:** ἀπὸ το ουσιαστικὸ ἡ σιγή, θέμα σιγά- + -jω > σιγάω-, ἀβέβαιος

ετυμολογίας. **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** σιγή, σιγαλός, σιγαλιά, σιγαστήρας, σιγανός, σιγομιλιά, σιγομίλητος. **ΣΥΝΩΝΥΜΑ:** σιωπῶ, ἀποκρύπτω. **ΑΝΤΩΝΥΜΑ:** βοῶ, λαλῶ, λέγω, ληρῶ, φημί, φθέγγομαι.

ἄτοπον, ἀτόπους (ἄτοπος): **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:** ἄ- (στερντ.) + τόπος. **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** τοπικός, τοπικιστής, εντοπιότητα, ντόπιος, ντοπιολαλιά, τοποθεσία, τοπωνύμιο, τοποτηρητής, τοπάρχης. **ΣΥΝΩΝΥΜΑ:** ἄλογος. **ΑΝΤΩΝΥΜΑ:** εἰκός.

οἶει (οἶομαι): **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** οἴηση, οἴηματίας. **ΣΥΝΩΝΥΜΑ:** νομίζω, ἡγοῦμαι, ὑπολαμβάνω, δοκῶ, δοξάζω, κρίνω, φρονῶ.

σκιάς, σκιάν (σκιά): **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:** πιθανόν συνδέεται με τη λέξη σκηνή. **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** σκιερός, σκίωδης, σκιάζω, σκίαση, σκιάχτρο, σκιαγραφία, σκίαστρο.

προσπιπτούσας (< πρῶς + πίπτω): **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:** συνδέεται με τις λέξεις: πέτομαι, προπετής, ποταμός, πτήσσω, πτωχός κ.ά. **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** πτώμα, πτώση, ακατάπτωτος, προπετής, περίπτωση, σύμπτωση, πτωτικός, αδιάπτωτος, ουρανοπετής, υψιπετής, πέφτω, πέσιμο, ξεπεσμός, ξέπεσμα. **ΣΥΝΩΝΥΜΑ:** καταβάλλομαι, ρίπτομαι. **ΑΝΤΩΝΥΜΑ:** ἵσταμαι.

ἠναγκασμένοι εἶεν (ἀναγκάζω < ἀνάγκη: αβέβαιης ετυμολογίας· ἴσως από το επιτατικό ἄ- + ἄγκω (ρίζα ἀγκ-). **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** ἀνάγκη, (εξ)αναγκάζω, αναγκαίος, αναγκαιότητα, αναγκαστικός, ἐξαναγκασμός.

ἠγῆ, ἠγεῖσθαι (ἡγοῦμαι): **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:** από ρίζα *σαγ- > *σηγ- (μετάπτωση) > *σηγε-(προσθήκη ε) > *ἡγέ- (τροπή του σ σε δασεία)· ἡγέ-γ-ομαι > ἡγέομαι. **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** ηγεμόνας, ηγεμονία, ηγεμονικός, ηγεμονεύω, εισηγητής, διήγηση, διήγημα, αδιήγητος, ευδιήγητος, περιήγηση, Αηγσίηλας, αφηγητής, καθηγητής, ηγέτης, ηγεσία, ηγετικός. **ΣΥΝΩΝΥΜΑ:** ἄρχω, βασιλεύω, δυναστεύω, ἡγεμονεύω, ἡγεμονῶ, κρατῶ, ταγεύω, τυραννεύω, τυραννῶ // ὀδηγῶ // οἶομαι, νομίζω, ὑπολαμβάνω, δοκεῖ μοι, δοκῶ, κρίνω, δοξάζω, γινώσκω, φρονῶ. **ΑΝΤΩΝΥΜΑ:** ἔπομαι, ἀκολουθεῶ, ὀπισθοφυλακῶ.

ἠχώ: **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** ἠχος, ηχηρός, ηχητικός, ηχείο, ηχολήπτης, ηχώχρωμα, ηχομόνωση, ηχορύπανση.

παριόντων, παριοῦσαν (παρᾶ + εἶμι/ἔρχομαι): **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:** από ρίζα *ει- και με μετάπτωση *ι- και *οι-· εἶ- + -μι > εἶμι. **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** ιταμός, ιταμότητα, ισθμός, εισιτήριο, εξιτήριο, προσιτός, απρόσιτος, αμαξιτός, ανεξιτηλός, ερχομός, ἔλευση, προσέλευση, διέλευση, ελευθερία, προσηλυτισμός.

νομίζειν, νομίζοιεν: **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:** από το ουσιαστικό νόμος (θέμα νεμ-, νέμω). **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** νόμος, νόμος, νομικός, νομική, νομαδικός, νέμεση, Νεμέα, νόμισμα, νομισματικός, διανομέας, διανομή, αδιανέμτος, κατανομή, απονομή, αστυνομία, αστυνομικός, αστυνομός, τροχονόμος, αγορανομία, παρανομία, παράνομος, υπόνομος, ανομία, δασονομία, δασονόμος, παιδονόμος, οικονομία, οικονόμος, χειρονομία, αυτονομία, αυτόνομος, ταξινόμηση, εξοικονόμηση, νομοθέτης, νομοθεσία, νομοσχέδιο, νομοταγής, νομομαθής, σύννομος, νομάς. **ΣΥΝΩΝΥΜΑ:** οἶομαι, δοκῶ, ὑπολαμβάνω, κρίνω, δοξάζω, φρονῶ.

ἀληθές: **ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:** ἄ- (στερντ.) + λήθη, από ρίζα λαθ- προκύπτει ισχυρό θέμα ληθ- και ασθενές λαθ-: λα-ν-θ- + -άν- (πρόσφωμα) + -ω > λανθάνω. Πιθανή η σύνδεση με το λατιν.: lateo (= κρύβομαι). **ΕΤΥΜ. ΟΙΚΟΓ.:** λήθη, λάθρα, λαθραίος, επιλήσμων, αλήθεια, αληθεύω, ἀληστος, λησμοσύνη, λήθαργος, λάθος, αλάθητος, λαθεύω, λάθεμα, λησμονώ, λαθρεπιβάτης, λαθρεμπόριο, λαθροκυνηγός.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Α. Σύνδεση με τα προηγούμενα

Ο Σωκράτης συνεχίζει να αφηγείται σε κάποιον ανώνυμο φίλο του τα όσα συζητήθηκαν την προηγούμενη μέρα στο σπίτι του Κέφαλου για τη λειτουργία της δικαιοσύνης στο πλαίσιο της ιδεώδους πολιτείας. Έχει προηγηθεί στη συζήτηση η αναφορά στις γενικές αρχές οργάνωσης της ιδεώδους πολιτείας, στους φύλακες και την εκπαίδευσή τους, στη δικαιοσύνη και τη λειτουργία της, στην οικογένεια και στις σχέσεις των δύο φύλων. Η συζήτηση έχει φτάσει στους φιλοσόφους και στη δυνατότητά τους να κυβερνήσουν την ιδεώδη πολιτεία. Στο τελευταίο τμήμα πριν από την αλληγορία του σπηλαίου γίνεται λόγος για την ιδέα του Αγαθού ως ύψιστου σκοπού της γνώσης, και τους τέσσερις αναβαθμούς της γνώσης.

Αμέσως μετά ακολουθεί η αλληγορία του σπηλαίου (514a-517c), με την οποία επιχειρείται να αναδειχτεί η σημασία του να αναλάβουν τη διακυβέρνηση της πολιτείας οι φιλόσοφοι. Η φιλοσοφική συζήτηση στρέφεται στην αναλυτική παρουσίαση των φιλοσόφων – βασιλείων, ώστε να δειχθεί ότι οι πλέον ενδεδειγμένοι άρχοντες είναι μόνο οι σωστά πεπαιδευμένοι, οι φιλόσοφοι, και ότι μόνο χάρη στη διακυβέρνησή τους μπορεί να επιτευχθεί ο ύψιστος στόχος της ιδανικής πολιτείας, η ευδαιμονία όλων. Ο αλληγορικός μύθος του σπηλαίου αναφέρεται στην επίδραση που ασκεί η παιδεία στην ανθρώπινη φύση και ειδικότερα στις «βέλτιστες φύσεις», σε αυτές που είναι ικανές να δεχτούν την άριστη παιδεία και να εξελιχθούν σε φιλοσόφους – βασιλείς. Σχηματικά η αλληγορία του σπηλαίου θα μπορούσε να παρασταθεί ως εξής:

Η αλληγορία του σπηλαίου	→	Οι αναβαθμοί της γνώσης
A. 514a–515c: Οι αλλοιοδωμένοι δεσμώτες στο βάθος της σπηλιάς. Οι σκιές και οι ήχοι.	→	Δόξα: Η εμπιστοσύνη του υποκειμένου στα δεδομένα των αισθήσεων και η απατηλότητά τους.
B. 515c–e: Ο αλλοιοδωμένος δεσμώτης απελευθερώνεται από τα δεσμά του, ανεβαίνει εντός της σπηλιάς και αντικρίζει την πραγματικότητα στο άνω μέρος της μέσω της λάμπης της τεχνητής φωτιάς.	→	Πίστις: Η εμπιστοσύνη του υποκειμένου στην ίδια την αίσθηση.
Γ. 515e–515b: Ο απελευθερωμένος δεσμώτης εξέρχεται από τη σπηλιά και αντικρίζει τον κόσμο εκτός της σπηλιάς, την πραγματικότητα μέσω του φωτός του ήλιου.	→	Διάνοια: Η δυνατότητα του υποκειμένου να προβαίνει σε λογικές διεργασίες μέσω των δεδομένων της εποπτείας του.

Δ. 516b-d: Ο απελευθερωμένος δεσμώτης αντικρίζει τον ίδιο τον ήλιο, το σύμβολο του Αγαθού.	→	Νόσις: Η δυνατότητα του υποκειμένου να κατανοεί τον κόσμο μέσω της διαλεκτικής, μέσω του καθαρού λόγου.
Ε. 516d-517c: Ο απελευθερωμένος δεσμώτης απέναντι στον κόσμο της σπηλιάς και των δεσμωτών. Η κάθοδος του απελευθερωμένου δεσμώτη στη σπηλιά.	→	Γνώση και Πράξη: Η αναγκαιότητα σύζευξης γνώσης και πράξης για την πολιτική κοινωνία.

B. Θέμα

Η περιγραφή του σπηλαίου. Οι δεσμώτες και η δυνατότητα αντίληψής τους.

Γ. Σχεδιαγραμματική παρουσίαση

- Το θέμα της αλληγορίας: η φύση της παιδείας και της α παιδευσίας.
- Η απεικόνιση του σπηλαίου:
 - ▶ Οι δεσμώτες.
 - ▶ Η τεχνητή φωτιά.
 - ▶ Ο δρόμος στο επάνω μέρος.
 - ▶ Το μικρό τείχος.
 - ▶ Οι «φέροντες» άνθρωποι στον δρόμο.
- Παραλληλισμός του κόσμου των δεσμωτών με τον κόσμο της πολιτικής κοινωνίας.
Ερμηνεία:
Η δυνατότητα αντίληψης των δεσμωτών:
 - ▶ Το «ορατό» μέρος των δεσμωτών: οι σκιές → η πίστη των δεσμωτών σε ό,τι βλέπουν.
 - ▶ Οι ήχοι του σπηλαίου → η πίστη των δεσμωτών σε αυτούς.
 Η πίστη των δεσμωτών στην αλήθεια του κόσμου του σπηλαίου.

Δ. Σύνοψη απόδοση του περιεχομένου

Ο Σωκράτης προαναγγέλλει ότι το θέμα της αλληγορίας αφορά τη φύση της παιδείας και της α παιδευσίας και αρχίζει να δομεί την εικόνα του σπηλαίου. Περιγράφει ένα βαθύ υπόγειο μέρος, σαν σπήλαιο, του οποίου η είσοδος απέχει αρκετά, ώστε να μη φτάνει το φως του ήλιου. Μέσα σε αυτό ζουν από παιδιά δεσμώτες, άνθρωποι αλισσοδεμένοι στα πόδια και στον λαιμό, ώστε να μένουν ακίνητοι και να μπορούν να κοιτούν μόνο μπροστά. Εντός του σπηλαίου, σε πιο ψηλό μέρος, πίσω από τους δεσμώτες, καίει μια φωτιά και μεταξύ της φωτιάς και των δεσμωτών, στο επάνω μέρος, υπάρχει ένας δρόμος, που χωρίζεται από ένα μικρό τείχος, που είναι παράλληλα χτισμένο προς αυτόν. Σε αυτό τον δρόμο κινούνται άνθρωποι που μεταφέρουν διάφορα αντικείμενα, τα οποία προεξέχουν από το μικρό τείχος. Κάποιοι από αυτούς που μεταφέρουν μιλούν και άλλοι είναι σιωπη-

λοί. Σχολιάζοντας αυτή την εικόνα, ο Σωκράτης παραλληλίζει τον κόσμο των δεσμωτών με την πολιτική κοινωνία της πόλης τους. Οι δεσμώτες είναι αναγκασμένοι να βλέπουν και να ακούν ό,τι τους επιτρέπουν τα δεσμά τους, τις σκιές στον απέναντι τοίχο της σπηλιάς και τον αντίπαλο των ομιλιών των ανθρώπων που μεταφέρουν τα αντικείμενα πίσω από το τείχος, και να πιστεύουν ότι αυτή είναι η πραγματικότητα και η αλήθεια.

Ε. Αναλυτική ερμηνευτική προσέγγιση

Μετά ταῦτα δὴ, εἶπον ■

Όπως και σε άλλους διαλόγους, ο Πλάτωνας βάζει τον Σωκράτη να αναδιηγείται τη συζήτηση που έγινε την προηγούμενη μέρα σε κάποιον άγνωστο φίλο του που τυχαία συνάντησε. Όλο το περιεχόμενο της *Πολιτείας* έχει τη μορφή μιας αυτοτελούς αφήγησης της μακράς συζήτησης που ξεκίνησε το προηγούμενο δειλινό στο σπίτι του Κέφαλου μεταξύ του Σωκράτη και των παρευρισκομένων σε αυτό. Η χρήση του ρήματος *εἶπον* στην προκειμένη περίπτωση, που εναλλιάσσεται με το *ἦν δ' ἐγώ*, καταδεικνύει ότι πρόκειται για μια αναδιήγηση του διαλόγου σε ένα άλλο πρόσωπο και αναφέρεται στον ίδιο τον Σωκράτη. Για τη συμμετοχή στον διάλογο των άλλων προσώπων και τη διάκριση των διαλογικών μερών γίνεται χρήση του τρίτου ενικού προσώπου (*ἔφη, ἦ δ' ὅς*), ενώ ταυτόχρονα κατονομάζεται και το πρόσωπο που μιλά. Το πρόσωπο στο οποίο ο Σωκράτης μεταφέρει τον διάλογο δεν κατονομάζεται σε κανένα σημείο της αφήγησης.

Ο Σωκράτης και ο Γλαύκωνας, ο μεγαλύτερος αδελφός του Πλάτωνα, είχαν κατεβεί στον Πειραιά για να παρακολουθήσουν τη γιορτή της Βενδίδας, μιας θρακικής θεότητας που ταυτιζόταν με την Άρτεμη, η οποία θα τελούνταν τότε για πρώτη φορά. Κατά την επιστροφή τους αποδέχτηκαν την πρόταση του Πολέμαρχου, του γιου του πλούσιου και προχωρημένης ηλικίας πια Κέφαλου, να σταματήσουν στο σπίτι του, να δειπνήσουν και να παρακολουθήσουν και την έφιππη λαμπαδηδρομία που θα γινόταν το βράδυ προς τιμή της θεάς. Μετά το δείπνο, εκείνο το καλοκαιρινό δειλινό, ακολούθησε μια συζήτηση, στην οποία πήραν μέρος ο Κέφαλος (πατέρας και του ρήτορα Λυσία), ο μεγαλύτερος γιος του, ο Πολέμαρχος, ο σοφιστής Θρασύμαχος, τον οποίο ο Πλάτωνας θεωρούσε ως τον σημαντικότερο σοφιστή της εποχής του για την επίδρασή του στον πολιτικό βίο –τον οποίο και ο Αριστοτέλης εκτιμούσε για τη συμβολή του στην εξέλιξη της ρητορικής–, ο Κλειτοφώντας, οπαδός του σοφιστή Θρασύμαχου, οι δύο μεγαλύτεροι αδελφοί του Πλάτωνα, ο Γλαύκωνας και ο Αδείμαντος, και φυσικά ο Σωκράτης. Από το δεύτερο βιβλίο και ως το τέλος της συζήτησης οι κύριοι συζητητές είναι ο Σωκράτης, ο Γλαύκωνας και ο Αδείμαντος. Παρακολουθούσαν επίσης τη συζήτηση, χωρίς όμως να συμμετέχουν, ο Λυσίας, ο Ευθύδημος, ο Χαρμαντίδης και ο Νικήρατος. Την επόμενη ημέρα, λοιπόν, ο Σωκράτης αναδιηγείται τη συζήτηση αυτή σε κάποιον φίλο του αρχίζοντας με τη φράση: *Κατέβην χθὲς εἰς Πειραιᾶ μετὰ Γλαύκωνος τοῦ Ἀρίστωνος...*

ἀπείκασον τοιοῦτῳ πάθει ■

Το ρήμα *ἀπείκάζω* σημαίνει απομιμούμαι, απεικονίζω, παρουσιάζω μέσα από μια παραβολή, παρουσιάζω μέσα από μια σύγκριση, παριστάνω. Με τη χρήση του συγκεκριμένου ρήματος στην αρχή της αφήγησης, που είναι γνωστή και ως «ο (πλάτωνικός) μύθος του σπηλαίου», σηματοδοτείται η έναρξη ενός λόγου αλληγορικού. Η αλληγορία είναι ένας εκφραστικός τρόπος με τον οποίο ο συγγραφέας ἄλληλα λήει και ἄλληλα εννοεί. Στην περίπτωση της αλληγορίας η παρομοίωση ή η μεταφορά δεν περιορίζεται μόνο σε μια έννοια ή φράση, ἀλλὰ εκτείνεται σε ένα μεγαλύτερο νοηματικό τμήμα του κειμένου ή σε μια έννοια ή ακόμα και σε ολόκληρο το έργο. Πρόκειται συνεπώς για μια συνεχή μεταφορά ή παρομοίωση. Στην αλληγορία λοιπόν ὅσα λέγονται ἔχουν και ένα ἄλλο επίπεδο σημασιῶν· οι λέξεις, οι έννοιες και οι περιγραφές ἔχουν, πέρα από την κυριολεκτική τους, μια συμβολική κυρίως σημασία. Ο Πλάτωνας χρησιμοποιεί την αλληγορία είτε για να κάνει πιο κατανοητές δύσκολες φιλοσοφικές έννοιες είτε για να προσεγγίσει και να στηρίξει απόψεις που δεν μπορούν να αποδειχτούν με τη διαλεκτική είτε για να προσελκύσει την προσοχή και το ενδιαφέρον των αναγνωστών. Επομένως η αξία της είναι διδακτική και ὄχι αποδεικτική. Πρόκειται για έναν αναλογικό συλλογισμό, με τον οποίο ο φιλόσοφος εξηγεί πώς βλέπει τον κόσμο και ὄχι πώς αιτιολογεί την κατάσταση του κόσμου.

Η αλληγορία του σπηλαίου, ὅπως αναπτύσσεται στην αρχή του 7ου βιβλίου της *Πολιτείας*, αναφέρεται στην επίδραση που ασκεί η παιδεία στην ανθρώπινη φύση, στην υποχρέωση που ἔχει ο ὀρθῶς πεπαιδευμένος, δηλαδή ο φιλόσοφος, να φωτίσει τους συνανθρώπους του, ἀλλὰ και γενικότερα στην αντίθεση ανάμεσα στον κόσμο που συλλαμβάνουμε με τις αισθήσεις μας και στον κόσμο της νόησης. Με την προτροπή που εκφράζει το ρήμα *ἀπείκασον*, ο Σωκράτης μᾶς εισάγει στην παρομοίωση ή στη μεταφορά του σπηλαίου, ὅπου παριστάνεται ο κόσμος με σπηλιά και οι ἄνθρωποι με δεσμώτες.

Μύθος ἢ αλληγορία;

Στην προβληματική των μελετητῶν του πλάτωνικού έργου υπάρχει μια διχογνωμία για το αν η αφήγηση του Σωκράτη παραπέμπει σε μύθο ἢ αλληγορία. Η συγκεκριμένη αφήγηση κατ' αρχάς διαθέτει κάποια βασικά γνωρίσματα του μύθου: το υπερφυσικό και εξωπραγματικό στοιχείο, τη δράση και την κυριαρχία της φαντασίας. Ωστόσο παρουσιάζει και μια έντονη σύνδεση των στοιχείων της αφήγησης με ἄλληλα που εννοούνται και υποδηλώνονται, παραπέμποντας στο εἶδος της αλληγορίας. Υπάρχει επίσης και μια αμφισβήτηση για τη λειτουργική αξία της ἔνταξης τέτοιων αφηγήσεων στο φιλοσοφικό έργο του Πλάτωνα, η οποία ξεκίνησε τον 19ο αἰώνα από τον μαθηματικό Louis Couturat· ο Couturat πρότεινε να εξοβελιστούν από τα πλάτωνικά κείμενα τέτοιες αφηγήσεις, μυθοπλασίες και λαϊκές προλήψεις, χαρακτηρίζοντάς τις ως ποιητικά παιχνιδίσματα, ανάξια του φιλοσόφου των ἰδεῶν, προορισμένα να αποκοιμίζουν το νήπιο που φωλιάζει μέσα μας. Σημάδι αδυναμίας χαρακτηρίζει τις μυθικές αφηγήσεις του Πλάτωνα και ο ιστορικός της φιλοσοφίας Eduard Zeller. Η αντίθετη ἄποψη των μελετητῶν εκφράζεται κυρίως με τον

Perceval Frutiger, ο οποίος πρότείνει να διακριθούν οι «πλάτωνικοί μύθοι» σε αλληγορίες και μύθους γενεσιολογικούς και παραεπιστημονικούς με βάση τρία κριτήρια:

1. Η αλληγορία αποτυπώνει μια κατάσταση, σαν ένας ακινητοποιημένος παραστατικός πίνακας, όπου τίποτα δεν εξελίσσεται και όλα είναι εξαρχής δεδομένα. Ο μύθος, αντίθετα, έχει εξέλιξη και δυναμική διάσταση, εντός του δεν περιγράφεται απλώς μια κατάσταση αλλά εκτίθεται επίσης μια ιστορία και συναρμολογείται μια αλληλουχία συμβάντων.

2. Η αλληγορία παρουσιάζει τυπικές ανθρώπινες καταστάσεις και, όπως η παραβολή, έχει την αξία μιας γενικότητας. Ο μύθος παρουσιάζει δρώντα πρόσωπα και τη δράση στην εξέλιξη της, με εξατομικευμένο τρόπο σε συγκεκριμένο χρόνο και τόπο.

3. Η αλληγορία παρέχει σαφείς ενδείξεις ώστε να οδηγηθούμε απρόσκοπτα στο αυθεντικό της νόημα, και ο συγγραφέας μάς κατευθύνει ώστε να αποκωδικοποιήσουμε τους συμβολισμούς που χρησιμοποιεί. Ο μύθος κρατά συγκεκαλυμμένο το διδακτικό του νόημα και ο συγγραφέας περιορίζεται σε κάποια σημεία σε έμμεσες υποδηλώσεις.

Ο Frutiger κατέληξε στο συμπέρασμα πως οι αλληγορίες δεν είναι παρά απλές παρομοιώσεις, εικόνες, αναλογικές απεικονίσεις, που δε δικαιολογείται να εξομοιώνονται με τους μύθους, και πολλοί μελετητές έκτοτε χρησιμοποιούν τον χαρακτηρισμό αλληγορία για την απεικόνιση του σπηλαίου του Πλάτωνα.

Ωστόσο δε λείπουν και οι διαφορετικές προσεγγίσεις. Ασκώντας κριτική στην ανάλυση του Frutiger, ο Pierre-Maxime Schuhl χαρακτηρίζει υπερβολικά αυστηρή την ανάλυσή του και την πλάτωνική εικόνα του σπηλαίου ως μύθο αναφέροντας: «Μου φαίνεται ότι γινόμαστε υπερβολικά αυστηροί αποκλείοντας από τον κατάλογο των μύθων το σπήλαιο της *Πολιτείας*, επειδή ανταποκρίνεται περισσότερο στον ορισμό της αλληγορίας· πρόκειται πάντοτε για το ίδιο σχήμα σκέψης, που μεταφράζει σε κατ' αίσθηση όρους vonτές αλήθειες. Αυτό το σχήμα της σκέψης δεν είναι τόσο μακριά από εμάς όσο φαίνεται να το πιστεύει ο P. Frutiger, όταν... συγχωρεί τον Πλάτωνα για το ότι εκφράστηκε κατά τρόπο που μπορεί να φανεί ασυνήθιστος σε μερικούς στοχαστές».*

Οι R. C. Cross και A. D. Woorley στο *Plato's Republic. A Philosophical Commentary* (1964) θεωρούν την πλάτωνική εικόνα του σπηλαίου αλληγορία, όπως και ο Gregory Vlastos στο *Platonic Studies* (Princeton University Press, 1981). Ο W. K. C. Guthrie στο *A history of Greek Philosophy* (1986) τη χαρακτηρίζει μύθο, το ίδιο και ο Genevieve Droz στο *Les mythes Platoniciennes*. Ο Richard Kraut στο *The defence of justice in the Republic* (1992) τη χαρακτηρίζει παραβολή.

Ο I. N. Θεοδωρακόπουλος θεωρεί τον πλάτωνικό μύθο μια αυθύπαρκτη αισθητική μορφή και όχι αλληγορία: «Ο μύθος δεν είναι αλληγορία, όπως νομίζουν μερικοί, αλλά αυθύπαρκτη αισθητική μορφή, που έχει τις ρίζες της στην ψυχή και στην προσπάθειά της να συλλάβει την ιδέα. Η αλληγορία έχει την τάση να προσωποποιεί εκείνο που θέλει να παραστήσει, την αγάπη, τη θρησκεία κ.λπ. Τα μεταβάλλει σε πρόσωπα, σε αντικείμενα. Είναι έργο της επινόησης, όχι έργο της φαντασίας. Ο μύθος δεν είναι επινόημα, είναι ποι-

* Schuhl Pierre-Maxime, *La fabulation platonicienne*, Vrin, Paris, 1968, σ. 18.

ημα με οργανική αυτάρκεια και όραμα με εσωτερική ευδαιμονία. Και εκεί όπου η αλληγορία δε χρησιμοποιεί την προσωποποίηση πάλη τα αντικείμενα δεν είναι σύμφυτα με το νόημα της αλληγορίας αλλά συμβατικά ταιριασμένα με τον σκοπό της. Πρέπει κάποιος να μας τα εξηγήσει για να τα καταλάβουμε. Στον μύθο τα σύμβολα μιλούν μόνα τους, είναι τόσο σύμφυτα με το νόημα του μύθου, που, είτε τα ερμηνεύουμε είτε όχι, μας συγκινούν. Δεύτερος λόγος που ο μύθος δεν είναι αλληγορία: Η αλληγορία είναι κάτι ξένο στην κλασική εποχή και στην τέχνη της, ανήκει πιο πολύ στη μεσαιωνική και χριστιανική τέχνη. Η αρχαία τέχνη έχει απόλυτη αυτάρκεια, δεν είναι αλλήλου αυτή κι αλλήλου το νόημά της. [...] Ο πλατωνικός μύθος έχει βαθιά συγγένεια με την πλατωνική ειρωνεία, είναι και ο ίδιος μια μορφή μεταφυσικής ειρωνείας, την ίδια δηλαδή στιγμή που νομίζουμε πως φανερώνει κάτι, την ίδια στιγμή το σκεπάζει. Μας αποκαλύπτει κάτι που είναι επέκεινα από τη λογική, χωρίς να μας βυθίζει στην άβυσσο της δογματικής μεταφυσικής. Όσο η διαλεκτική βαθαίνει, τόσο ο μύθος ομορφαίνει. Η διαλεκτική και ο μύθος είναι αντίθετα μεταξύ τους, αλλά ταυτόχρονα υπάρχει οργανική σχέση ανάμεσά τους. Η ποίηση είναι εδώ οργανικά δεμένη με τη λογική. Η γνώση γυρίζει εδώ σε τέχνη. Ο μύθος εκφράζει με χρονικά μέσα κάτι άχρονο και υπερούσιο. Αν η πλατωνική *Πολιτεία* έχει σκοπό να φανερώσει ότι όλη η ζωή της κοινωνίας των ανθρώπων είναι πάλη ανάμεσα στην ελευθερία και την ανάγκη και κάθε πράξη του πολίτη και της πολιτείας πρέπει να είναι και υπερνίκηση της ανάγκης, την ίδια πάλη έρχεται να παραστήσει ανάγλυφα ο μύθος της *Πολιτείας*. Οι μεγάλοι μύθοι του Πλάτωνα παριστάνουν θέματα που στην ουσία τους μένουν λογικά ανερμήνευτα».*

* I. N. Θεοδωρακόπουλος, *Εισαγωγή στον Πλάτωνα*, Αθήνα, 1958³, σσ. 283-288.

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Το βιβλίο αυτό αποτελεί πλήρες βοήθημα για τους μαθητές της Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών της Γ' Λυκείου καθώς και χρήσιμο οδηγό για τους εκπαιδευτικούς που θα κληθούν να διδάξουν το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών. Χάρη στην πληρότητα, την εγκυρότητα του περιεχομένου αλλά και τον μεθοδικό τρόπο ανάπτυξής του, εξασφαλίζει στους μαθητές την επιτυχία στις Πανελλαδικές Εξετάσεις.

Συγκεκριμένα, το βιβλίο περιλαμβάνει:

- Παρουσίαση με ερωτήσεις-απαντήσεις των **εισαγωγικών κειμένων** κάθε **θεματικής ενότητας** του νέου σχολικού εγχειριδίου (*Φάκελος Υλικού*)
- Το αρχαίο κείμενο και τη **μετάφραση** όλων των αποσπασμάτων του νέου σχολικού βιβλίου (*Φάκελος Υλικού*)
- **Λεξιλογικά – σημασιολογικά σχόλια** (σύνδεση λέξεων αρχαίας και νέας, διατήρηση ή αλλαγή της σημασίας τους, οικογένειες ομόρριζων λέξεων, απλών ή σύνθετων, συνώνυμα, αντώνυμα)
- Ερμηνευτική προσέγγιση του περιεχομένου όλων των κειμένων του σχολικού βιβλίου (*Φάκελος Υλικού*) με αναλυτικά σχόλια ιδεολογικά, πολιτισμικά, πραγματολογικά, αισθητικά, υφολογικά κ.ά.
- Πλήρεις **απαντήσεις σε όλες τις ερωτήσεις των σχολικών βιβλίων** (*Φιλοσοφικός Λόγος, Φάκελος Υλικού*)
- Επεξεργασία **πρόσθετων παράλληλων κειμένων** με ερωτήσεις
- **Συμπληρωματικές ασκήσεις** (λεξιλογικές και ερμηνευτικές)
- **Κριτήρια αξιολόγησης** στα πρότυπα των θεμάτων των Πανελλαδικών

Στο τέλος του βιβλίου δίνονται απαντήσεις σε όλες τις συμπληρωματικές ασκήσεις, στις ερωτήσεις των πρόσθετων παράλληλων κειμένων, καθώς και σε όλα τα κριτήρια αξιολόγησης.

ISBN:978-618-03-2145-6

9 786180 321456
ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 82145

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Τα βιβλία της επιτυχίας